

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «ЖУПНІК ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF ZHUPNIK v. UKRAINE)**

(Заява № 20792/05)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

9 грудня 2010 року

ОСТАТОЧНЕ

09/03/2011

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Жупнік проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Пеер Лоренцен (Peer Lorenzen), *Голова*,

Рената Ягер (Renate Jaeger),

Райт Маруст (Rait Maruste),

Ізабель Берро-Лефевр (Isabelle Berro-Lefevre),

Мириана Лазарова-Трайковська (Mirjana Lazarova Trajkovska),

Здравка Калайджієва (Zdravka Kalaydjieva),

Ганна Юдківська (Ganna Yudkivska), *судді*,

та Клаудія Вестердік (Claudia Westerdiek), *Секретар секції*,

після обговорення за зачиненими дверима 16 листопада 2010 року постановляє таке рішення, що було ухвалене в той день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було розпочато за заявою (№ 20792/05), яку 20 травня 2005 року подав до Суду проти України відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) громадянин України пан Михайло Петрович Жупнік (далі — заявник).

2. Уряд України (далі — Уряд) представляв його Уповноважений — пан Ю. Зайцев.

3. Заявник стверджував, зокрема, що тривалість кримінального провадження щодо нього була надмірною і що його було позбавлено можливості належним чином підготувати свій захист у зв'язку з перекваліфікацією обвинувачення щодо нього судом першої інстанції.

4. 23 листопада 2009 року Голова п'ятої секції вирішив повідомити про заяву Уряд. Також було вирішено розглядати питання щодо суті та прийнятності заяви одночасно (пункт 1 статті 29).

ФАКТИ**I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ**

5. Заявник народився у 1944 році та проживає у м. Одесі.

6. У 1993 році заявник був відповідальним за приватизацію державного підприємства «А». шляхом викупу його працівниками.

7. 26 серпня 1995 року щодо заявника було порушено кримінальну справу за підозрою у вчиненні шахрайства щодо працівників підприємства А. під час процесу приватизації.

8. З вересня 1995 року по березень 1999 року провадження у справі зупинялось декілька разів (зокрема, з 9 липня 1997 року по 3 квітня 1997 року; з 25 березня по 1 вересня 1999 року; та з 5 вересня по 1 грудня 1999 року).

9. 26 січня 1999 року щодо заявника було застосовано запобіжний захід у вигляді підписки про невиїзд.

10. 15 грудня 1999 року у відповідь на скаргу захисника заявника прокуратура Одеської області підтвердила, що під час провадження мали місце необґрунтовані затримки та бездіяльність зі сторони слідчих органів, та повідомила його, що щодо слідчого, в провадженні якого перебувала справа, було застосовано заходи дисциплінарної відповідальності.

11. У квітні 2000 року прокуратура Малиновського району м. Одеси затвердила остаточний обвинувальний висновок та направила справу до суду. Згідно з обвинувальним висновком заявник обвинувачувався у вчиненні посадового підлогу та замаху на розкрадання державного майна шляхом зловживання посадовим становищем (стаття 17, частина друга статті 84 та частина перша статті 172 Кримінального кодексу України, чинного на той час).

12. З вересня 2000 року по жовтень 2003 року Приморським районним судом м. Одеси було призначено близько тридцяти трьох судових засідань у справі заявника. Двадцять чотири з них було відкладено: дев'ять — у зв'язку з відсутністю прокурора або за його клопотанням, п'ять — у зв'язку з відсутністю одного з потерпілих, шість — у зв'язку з розглядом судом інших справ та чотири — у зв'язку з відсутністю заявника.

13. 3 жовтня 2003 року Приморський районний суд м. Одеси встановив, що дії заявника не підпадають під дію тих положень Кримінального кодексу України, на які посилялась прокуратура. Проте його дії кваліфікувались як зловживання посадовим становищем, передбачене частиною першою статті 165 Кримінального кодексу України, чинного на той час. У результаті суд визнав заявника винним у вчиненні зловживання посадовим становищем та призначив йому покарання у вигляді одного року позбавлення волі, але звільнив від його відбування у зв'язку з амністією.

14. Заявник оскаржив вирок, стверджуючи, що прокуратура ніколи не обвинувачувала його у вчиненні злочину, передбаченого частиною 1 статті 165 Кримінального кодексу України. У подальшому суд першої інстанції діяв *ultra vires*, засуджуючи його за злочин, покарання за який передбачає ця стаття. Далі у своїй апеляційній скарзі заявник наводив

різні доводи щодо обвинувачення у зловживанні посадовим становищем за статтею 165 Кримінального кодексу України.

15. 19 серпня 2004 року заявник звернувся до апеляційного суду Одеської області зі скаргою щодо необґрунтованих затримок під час провадження у його справі, зокрема, тривалого непередання судом першої інстанції матеріалів справи до апеляційного суду Одеської області.

16. 21 серпня 2004 року Приморський районний суд м. Одеси повідомив заявника, що його справу було передано до апеляційного суду Одеської області 27 липня 2004 року.

17. 9 грудня 2004 року апеляційний суд Одеської області провів судові засідання за участю заявника та залишив вирок щодо нього без змін. Суд встановив, зокрема, що, перекваліфікуючи обвинувачення заявника за іншою статтею Кримінального кодексу України, суд першої інстанції правильно оцінив факти та жодним чином не погіршив становище заявника. Таким чином, суд не вийшов за межі своєї компетенції.

18. Заявник подав касаційну скаргу, в якій стверджував про порушення судом норм матеріального права та наводив ті ж доводи, що і в своїй апеляційній скарзі.

19. 25 травня 2006 року Верховний Суд України залишив касаційну скаргу заявника без задоволення.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

А. Кримінальний кодекс України 1960 року (втратив чинність з 1 вересня 2001 року)

20. Відповідні положення Кримінального кодексу України 1960 року (чинного на час подій) передбачають таке:

Стаття 84. Розкрадання державного або колективного майна шляхом привласнення, розтрата або зловживання посадовим становищем

«...Розкрадання державного або колективного майна шляхом зловживання посадовою особою своїм посадовим становищем —

карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років з конфіскацією майна або без такої з позбавленням права займати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. ...»

Стаття 165. Зловживання владою або посадовим становищем

«Зловживання владою або посадовим становищем, тобто умисне, з корисливих мотивів, іншої особистої заінтересованості або в інтересах третіх осіб, використання посадовою особою влади чи посадового становища всупереч інтересам служби, якщо воно завдало істотної шкоди державним чи громадським

інтересам або охоронюваним законом правам та інтересам окремих фізичних чи юридичних осіб,—

карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років або виправними роботами на строк до двох років, з позбавленням права займати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

...»

В. Кримінально-процесуальний кодекс України

21. Відповідні положення Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року (в редакції, чинній на час подій) передбачають:

Стаття 275. Межі судового розгляду

«Розгляд справи провадиться тільки відносно підсудних і тільки в межах пред'явленого їм обвинувачення. ...»

Стаття 362. Розгляд справи в суді апеляційної інстанції

«Виконавши підготовчі дії ... головуючий роз'яснює учасникам судового розгляду їх права, а також право давати пояснення з приводу поданих апеляцій та виступати в судових дебатах...»

Після цього головуючий чи один із суддів доповідає суть вироку чи постанови, повідомляє, ким і в якому обсязі вони були оскаржені, викладає основні доводи апеляцій і заперечень інших учасників процесу, якщо вони були подані. Головуючий з'ясовує, чи підтримують свої апеляції особи, які їх подали.

...

Якщо суд апеляційної інстанції не проводив судового слідства, після виконання [вищезазначених] дій ... головуючий ознайомлює учасників судового розгляду з додатковими матеріалами, якщо вони були подані, матеріалами, що надійшли з суду першої інстанції на виконання доручень, вислуховує їх пояснення з приводу поданих апеляцій ... і переходить до судових дебатів.

...

Перед видаленням суду до нарадчої кімнати для постановлення рішення ... підсудному, якщо він брав участь в апеляційному розгляді справи, надається останнє слово.

...»

Стаття 366. Результати розгляду справи в апеляційному суді

«У результаті розгляду апеляцій на рішення ... апеляційний суд:

1) виносить ухвалу про залишення вироку чи постанови без зміни, а апеляції — без задоволення; скасування вироку чи постанови і повернення справи прокуророві на додаткове розслідування або на новий судовий розгляд в суд першої інстанції; скасування вироку чи постанови і закриття справи; зміну вироку чи постанови;

2) постановляє свій вирок, скасовуючи повністю чи частково вирок суду першої інстанції;

3) постановляє свою постанову, скасовуючи повністю чи частково постанову суду першої інстанції.

...»

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ ЩОДО ТРИВАЛОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ

22. Заявник скаржився, що тривалість кримінального провадження щодо нього не була розумною. Він посилався на пункт 1 статті 6 Конвенції, який у відповідній частині передбачає таке:

«Кожен має право на справедливий ... розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який ... встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. ...»

23. Уряд заперечив проти цього твердження.

24. Суд зазначає, що у справі, яка розглядається, кримінальну справу щодо заявника було порушено 26 серпня 1995 року. Проте період, який має бути взято до уваги, розпочався лише 11 вересня 1997 року, коли Україною було визнано право на подання індивідуальних заяв. Однак, оцінюючи розумність строку, який минув після цієї дати, слід враховувати стан провадження на той час.

25. Період, який розглядається, закінчився 25 травня 2006 року. Таким чином, він тривав вісім років і вісім місяців у судах трьох інстанцій.

A. Прийнятність

26. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Отже, вона має бути визнана прийнятною.

B. Суть

27. Суд нагадує, що розумність тривалості провадження повинна визначатись у світлі відповідних обставин справи та з огляду на такі критерії: складність справи, поведінка заявника та відповідних органів державної влади (див., серед багатьох інших джерел, рішення у справі «Пелісьє та Сассі проти Франції» (Pelissier and Sassi v. France) [ВП], заява № 25444/94, пункт 67, ECHR 1999-II).

28. Суд вважає, що ані складність кримінальної справи, ані поведінка заявника не можуть пояснити загальну тривалість провадження у справі, яка розглядається. Суд вважає, що відповідальність за низку затримок несуть державні органи (див., зокрема, пункти 10, 12 та 15 вище).

29. Суд неодноразово встановлював порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у справах, які підіймають питання, подібні до тих, що розглядаються у цій справі (див. рішення у справах «Кобцев проти України» (*Kobtsev v. Ukraine*), заява № 7324/02, пункт 71, від 4 квітня 2006 року; «Антоненков та інші проти України» (*Antonenkov and Others v. Ukraine*), заява № 14183/02, пункт 46, від 22 листопада 2005 року, та «Мазуренко проти України» (*Mazurenko v. Ukraine*), заява № 14809/03, пункт 47, від 11 січня 2007 року).

30. З огляду на всі наявні матеріали справи та практику з цього питання Суд вважає, що у цій справі тривалість провадження була надмірною та не відповідала вимозі «розумного строку».

31. Відповідно мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ ЩОДО СПРАВЕДЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ

32. Заявник також скаржився на те, що провадження щодо нього було несправедливим. Зокрема, що, перекваліфікуючи обвинувачення щодо нього, суд першої інстанції вийшов за межі своєї компетенції, встановленої статтею 275 Кримінально-процесуального кодексу України. Крім того, оскільки заявника не було повідомлено про його нове обвинувачення до того, як було ухвалено вирок, його було позбавлено можливості належним чином підготувати свій захист щодо нього. Заявник посилався на пункт 1 і підпункти «а» та «б» пункту 3 статті 6 Конвенції щодо вищезазначених скарг. Підпункти «а» та «б» пункту 3 статті 6 Конвенції передбачають таке:

«...»

3. Кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права:

(а) бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього;

(б) мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту...»

A. Прийнятність

33. Уряд не надав жодних коментарів стосовно прийнятності скарг заявника щодо справедливості кримінального провадження у його справі.

34. Суд вважає, що вищезазначені скарги тісно пов'язані та мають розглядатись разом у світлі гарантій, передбачених підпунктами «а» та «б» пункту 3 статті 6 Конвенції. Суд також вважає, що вони не є явно необґрунтованими та неприйнятними з будь-яких інших підстав. Отже, вони мають бути визнані прийнятними.

В. Суть

35. Заявник стверджував, що злочини, передбачені статтями 84 та 165 Кримінального кодексу України 1960 року, суттєво відрізнялись і що перекваліфікація його дій судом першої інстанції порушила вимогу справедливості, передбачену статтею 6 Конвенції.

36. Уряд заперечив проти цього твердження. Він зазначив, що зміна правової характеристики злочину щодо заявника була законною відповідно до національного законодавства та не порушувала Конвенцію. Крім того, покарання за злочин, у вчиненні якого заявника було зрештою визнано винним, було менш суворим ніж те, яке передбачалось за вчинення злочинів, інкримінованих йому раніше. Уряд також зазначив, що заявник мав можливість подати апеляційну скаргу щодо свого засудження до апеляційного суду Одеської області та що відповідно до чинних положень Кримінально-процесуального кодексу України цей суд міг переглянути справу в повному обсязі та, якщо необхідно, виправдати заявника, а також розглянути всі матеріали, які розглядались судом першої інстанції, та нові доводи заявника. Крім того, апеляційний суд провів усне судове засідання, під час якого заявник мав змогу висловити свої заперечення щодо переформульованого обвинувачення. Таким чином, провадження загалом було справедливим.

37. Суд зазначає, що межі гарантій, передбачених підпунктом «а» пункту 3 статті 6 Конвенції, мають оцінюватись, зокрема, у світлі більш загального права на справедливий судовий розгляд, гарантованого пунктом 1 статті 6 Конвенції. У кримінальних справах надання повної та докладної інформації щодо висунутих особі обвинувачень, які в подальшому можуть бути сприйняті судом як юридична кваліфікація діяння, є неодмінною передумовою забезпечення справедливості провадження. У цьому зв'язку необхідно зазначити, що підпункт «а» пункту 3 статті 6 Конвенції не накладає жодних формальних вимог щодо способу, у який обвинувачений має бути проінформований про характер і причини висунутих щодо нього обвинувачень. Суд також зазначає, що підпункти «а» і «b» пункту 3 статті 6 Конвенції взаємопов'язані та що право бути поінформованим про характер і причини висунутих обвинувачень слід розглядати у світлі права обвинуваченого на підготовку свого захисту (див. вищезазначене рішення у справі *«Пелісьє і Сассі проти Франції»* (Pelissier and Sassi v. France), пункти 52–54).

38. У цій справі Суд зазначає, що заявник не знав, що Приморський районний суд м. Одеси міг перекваліфікувати його дії як такі, що караються за частиною першою статті 165 Кримінального кодексу України, чинного на час вчинення злочину. Ця обставина позбавила

його можливості захищати себе в суді першої інстанції від обвинувачень, за якими його зрештою було засуджено.

39. Проте Суд надає вирішальне значення подальшому провадженню в апеляційному суді Одеської області, яке мало місце після оскарження заявником такої перекваліфікації у його апеляційній скарзі.

40. Необхідно зазначити, що апеляційний суд переглянув справу заявника в цілому, як з точки зору дотримання процесуального права, так і матеріального. Крім того, суд не тільки вивчив матеріали справи, надані судом нижчої інстанції, та зауваження заявника і прокуратури, а й провів усне судове засідання. Апеляційний суд також міг самостійно перекваліфікувати дії заявника чи виправдати його за статтею 366 Кримінально-процесуального кодексу України.

41. Суд зазначає, що апеляційний суд відхилив вимоги заявника щодо виправдання його за обвинуваченнями за частиною першою статті 165 Кримінального кодексу України. Він встановив, що дії заявника містили всі складові елементи зловживання посадовим становищем і що, перекваліфікуючи обвинувачення з «привласнення майна шляхом зловживання своїм посадовим становищем» на «зловживання посадовим становищем», суд першої інстанції не погіршив становище заявника.

42. У контексті застосування матеріального права це рішення було у подальшому переглянуто Верховним Судом України, який встановив, що суди нижчих інстанцій діяли в межах своєї компетенції та правильно застосували закон у справі заявника.

43. У світлі вищезазначеного, Суд вважає, що під час провадження в національних судах заявник мав можливість підготувати свій захист щодо перекваліфікованого обвинувачення. Оцінюючи справедливість провадження в цілому, та з огляду на характер і межі провадження в апеляційному суді та Верховному Суді України, Суд вважає, що будь-які недоліки провадження суду першої інстанції було усунуто судами вищих інстанцій (див. рішення у справі «Даллош проти Угорщини» (*Dallos v. Hungary*), заява № 29082/95, пункти 42–53, ECHR 2001?II).

44. Таким чином, Суд вважає, що право заявника бути детально поінформованим про характер та причини обвинувачення, висунутого щодо нього, та мати адекватні час і можливості для підготовки свого захисту, не було порушено.

45. Відповідно не було порушення статті 6 Конвенції щодо гарантій справедливого судового розгляду.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

46. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

А. Шкода

47. Заявник вимагав 20 000 євро відшкодування моральної шкоди.

48. Уряд стверджував, що ця вимога є надмірною та необґрунтованою.

49. Суд повторює, що він встановив порушення пункту 1 статті 6 Конвенції стосовно тривалості провадження та відхилив скаргу заявника щодо порушення гарантій на справедливий судовий розгляд. У світлі вищезазначеного та здійснюючи оцінку на засадах справедливості, Суд присуджує заявнику 1600 євро відшкодування моральної шкоди.

В. Судові та інші витрати

50. Заявник не подав жодних вимог щодо компенсації судових витрат. Відповідно Суд нічого не присуджує.

С. Пеня

51. Суд вважає за належне призначити пеню виходячи з розміру граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткових пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* прийнятними скарги щодо необґрунтованої тривалості кримінального провадження та стверджуваного позбавлення заявника можливості підготувати свій захист з огляду на юридичну перекваліфікацію обвинувачення щодо нього судом першої інстанції, а решту скарг у заяві — неприйнятними.

2. *Постановляє*, що у цій справі мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з тривалістю провадження.

3. *Постановляє*, що у цій справі не було порушення пункту 1 і підпунктів «а» та «б» пункту 3 статті 6 Конвенції щодо позбавлення заявника можливості підготувати свій захист з огляду на перекваліфікацію обвинувачення щодо нього судом першої інстанції.

4. *Постановляє, що:*

(a) упродовж трьох місяців від дня, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має виплатити заявнику 1600 (одну тисячу шістсот) євро відшкодування моральної шкоди разом з будь-якими податками, які можуть нараховуватись; ця сума має бути конвертована в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;

(b) зі спливом зазначеного тримісячного строку і до остаточного розрахунку на цю суму нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

5. *Відхиляє* решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою і повідомлено письмово 9 грудня 2010 року відповідно до пунктів 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія ВЕСТЕРДІК
(Claudia Westerdiek)
Секретар

Пеер ЛОРЕНЦЕН
(Peer Lorenzen)
Голова